महास्वप्न जातक

1006. बुद्धचर्या

अनुवादक
भिक्षु अमृतानन्द

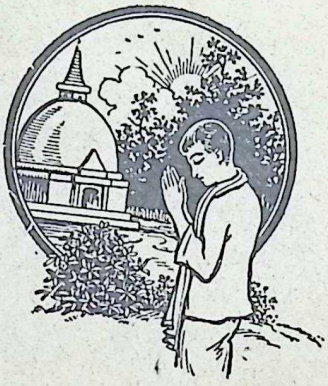

प्रकाशक
भिक्षु चुन्द

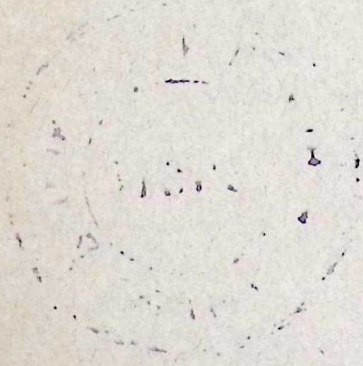

नेवारि-७

नमो बुद्धाय

महास्वप्न जातक

२३१४ १७०७

अनुवादक
भिक्षु अमृतानन्द

उपहार

प्रकाशक
भिक्षु चुन्द
पद्मगर्भ चैत्यविहार, बुटौलबजार।

प्रथमावृत्ति १००० | बुद्ध सं०—२४६३ नेपाल सं० १०७० | मू० ।२५

प्रकाशक—

भिक्षु चुन्द

पद्मगर्भ चैत्यविहार,

बुटौल बजार।

मुद्रक—

जेनरल प्रिण्टिङ्ग वर्क्स लि०

८३, पुराना चीनाबाजार ष्ट्रीट,

कलकत्ता।

महास्वप्न जातक

भिक्षु चुन्द

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स।

(वसपोल भगवान् अर्हत् सम्यग्सम्बुद्धयात नमस्कार।)

महास्वप्न जातक

वर्तमान-खँ

छन्हु कोशल नरेशं वःनीया अन्तिम प्रहरे भिखुगू स्वप्न खन। न्हलंचासेंनसें म्हगसे खंगु भिखुता खँ लुमंकाः "थुकिया फल छु ज्वी थें ?" धयागु मती वया ज्ञानाः खातायसं च्वना चाः कटे यात। कन्हे खुनु सुथे सदांया थें पुरोहित ब्रह्मूत वयाः जुजुयाके आराम पूर्वक धँदिया बिज्या मखुला धका न्यन।

जुजु—गनं न्हो वई धका! थ्व वंगु चाःने भिखुगू म्हगसे खना। अर्कि ग्यानाः फे जक तुना चाः कटे याना। छु छलपोलपिसं उकिया फल छु ज्वी धका कना बिज्याय् फुला ?

ब्रह्मूत—म्हगसे म्हंगु खँ कना बिज्यासा, विचा याना स्वये।

जुजुं म्हगसे म्हंगु खँ ब्याकं कन। जुजुया खँ न्यना ब्रह्मूतसें लहा उसि उसि यात।

जुजु—आचार्यपिं! छाय्, छु जुल, स्वप्नया फल मभिलाकि छु ?

ब्रह्मू त—खः महाराज, स्वप्नया फल साब हे मभीं (कक्ख-ला महाराजा सुपिना)।

जुजु—उकिया छु परिणाम ज्वीले ?

ब्रह्मू त—महाराज ! राज्य-भय, प्राण-भय तथा सम्पत्ति-भय (रज्जन्तरायो, जीवितन्तरायो, भोगन्तरायो)—थ्व स्वंगू भय मध्ये छगू भय मज्वीमखु।

जुजु—(त्रसित जुयाः) अथेसा आचार्यपिं, थुकिया छुं प्रतिकार याय् मफुलाले ?

ब्रह्मू त—महाराज ! प्रतिकार ला याय् थाकुई, अय् जूसां छपिनि लागी, जिमिसं न्यागु यानानं प्रतिकार ल्वीके ; थुलि हे याय् मफुसा छपिनि पुरोहित जुया च्वनाया छु प्रयोजन ?

जुजु—अय् जूसा छु याय् मालिले ?

ब्रह्मू त—सर्व चतुर्के धयागु यज्ञ याय्माः।

जुजु—थुकियात छु छु माःगु खः धया विज्याहुँ। जिगु प्राण छलपोलपिनि ल्हाती खः। याकनं थ्व उपाय द्वारा जिगु प्राण रक्षा याना विज्याहुँ।

"आपलं धन लाभज्वी, आपलं नय्-त्वनेदै" (बहुं धनं लभिस्साम बहुं खज्जभोज्जं आहरापेस्सामा'ति) धयागु मने तयाः 'ज्यू महाराज; छुं धन्दा कया विज्यायमो, जिमिसं छलपोलया प्राण बचे याना व्री" धयाः राजदरबारं प्याहां वनाः नगरं पिने छथाय् ल्यले तद्धंगु यज्ञशाला दयकाः आपलं दुरूत्वंपिं पशु-पक्षीत मुंकल। राजदरबारे पुरोहित ब्रह्मू त उतितुं उतितुं वयाः वना च्वंगु खनाः

कोशल नरेशया अग्रमहारानी मल्लिकादेवीं जुजुयाके "महाराज ! छायल्या थौं पुरोहित ब्रह्मूत वथां वथां वयावं च्वन, वनावं च्वन" धका न्यन।

जुजु—छं धका याउँसे च्वं ! जिगु न्हायपने न्हयवी द्वाहाँवंगु मखँ !

महारानी—छु आज्ञा दयका बिज्यानागु महाराज ?

जुजु—जिं थुजागु झिखुगु म्हगसे खना। पुरोहित ब्रह्मूतयसं स्वंगू विघ्न मध्ये छगू विघ्न मज्वी हे मखु धका धाल। आः इमिसं व विघ्न भय मदयका छवयया लागी थुजा थुजागु महायज्ञ यायत सना च्वन। अकिं इपिं उगुं-थुगुं ज्याखेंय् दरवारे वोगु।

महारानी—छु महाराज, छलपोलं देव सहित मनुष्य-लोके अग्र ब्राह्मण जुयाच्वंम्हसिके स्वप्नया खँ न्यना बिज्याय् धुनला ? (किं पन ते महाराज, सदेवके लोके अग्गब्राह्मणे सुपिनपटिकम्मं पुच्छितोति ?)

जुजु—भद्रे ! थ्व देव सहित मनुष्यलोके अग्रम्ह ब्राह्मण धयाम्ह सु ? (कतरोपनेस भद्दे, सदेवके लोके अग्ग ब्राह्मणो ?)

महारानी—छु, छलपोलं देवलोक सहित मनुष्यलोकया अग्र पुद्गल विशुद्ध निक्लेशम्ह सर्वज्ञ महाब्राह्मणयात म्हमस्युला ? वसपोलं हे जक स्वप्नया दुष्परिणाम बांलाक कने फई सिवाय मेपिसं सुनां कनो ? बिज्याहुँ, वसपोलयाथाय् बिज्यानाः म्हगसेया खँ कनाः उकिया फल न्यना बिज्याहुँ।

"ज्यू" धया: कोशल नरेश भगवान्याथाय् जेतवन विहारे वना: वन्दना याना: छथाय् फेतुत।

समन्तभद्र—छाय् महाराज, थौंला साव हे न्हिथ्याक विज्यात ?

जुजु—खः भन्ते, जि थुजा थुजागु म्हगसे खना। ढकिया फल छु ज्वी थें धका पुरोहित ब्राह्मणतयके न्यनाबले इमिसं थथे थथे धाल। आः इमिसं व भय मदय्का छ्वयत थुजा थुजागु महायज्ञ यायत सनाच्वन। प्राणीत मरणभयं त्रसित जुयाच्वन। छलपोल जुलसां भन्ते, देव सहित मनुष्य लोके अप्र जुया विज्याकम्ह, हानं भूत, भविष्य तथा वर्तमानया खँ छलपोलया ज्ञानचक्षुं मखनिगु छुं मदु। कृपया जिगु थ्व स्वप्नया परिणाम छु ज्वी खनि धयागु बारे आज्ञा दय्का विज्याःसा अज्ञानीया कल्याण ज्वीखे।

समन्तभद्र—अथे जूसा महाराज, छपिसं म्हगसे खंगु खँ जितः कना विज्याहुँ।

जुजुं छसिनसें मिखागू म्हगसेया खँ कन। भगवानं कथंनिसें ढकिया परिणाम भविष्ये थथे थथज्वी धका उजुं दय्का विज्यात। थुलि आज्ञा जुया विज्याय् धुंका शाक्यमुनी सम्यग्सम्बुद्धं थथे धया विज्यात—

"महाराज! थ्व छगू हे स्वप्नया कारणं छपिंत विघ्न-बाधा ज्वीगु मदु। थ्व ब्याक भविष्य-सूचक खः। ब्रह्मतयसं धात्थें हे सत्य-धर्मे प्रतिष्ठित जुयाः अथवा सत्यया आग्रह यानाः छपिनि उपरे स्नेह तयाः स्वप्नया फल कंगु मखु, बरु आपलं धन लाभज्वी

धयागु स्वार्थया मिखां व जीवनवृत्तिया लागी जक अथे धाःगु खः (ब्राह्मणा पन न धम्मेसु धम्मताय तयि खिनेहेन कथयिंसु बहुं धनं लभिस्सामाति आमिस चक्खुताय जीवितवुत्तिं निस्साय कथयिंसु)। महाराज.! थुजागु स्वप्न छपिसं जक खंगु मखु, न्हापा न्हापायापिं जुजुपिसं नं थथे हे खंगु दु। उगु बखते नं ब्राह्मणतय्सं स्वप्नया फल यज्ञया हे कपाले दीकल। तर सु-पण्डितया खँ न्यना बोधिसत्वयाके स्वप्नया खँ न्यंसेंलि, बोधिसत्वं जि थें हे भविष्यया वारे खँ कन धका उजुं दय्काः निम्न अतीतया खँ आहा दय्का बिज्यात।

अतीत-खँ

अतीत समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंगु बखते, बोधिसत्व उदिच्च ब्राह्मण कुले जन्म जुल। तःधिक जुसेंलि चसपोल ऋषिया भेष कया प्रव्रजित जुल। ध्यान द्वारा अभिज्ञा व समापत्ति लाभ याना हिमालय पाखे ध्यान-कुट्टा यानाच्वन।

छन्हुया दिने बनारसया ब्रह्मदत्त जुजुं रात्रीया अन्तिम प्रहरे भिंखुगू स्वप्न खन। थ्व स्वप्न खनाः जुजु ग्यात। न्हाःलंचासेंलि जुजुया मने, "थ्व म्हगसे म्हंगुलि जितः छु छु ज्वी थें मस्यू!" धयागु कल्पना जुया मरणभयं ग्यानाः लासायसं च्वना चाः कटे ग्यात। चाः कटे जुया द्यतुयू जूसेंलि, पुरोहित ब्रह्मूत वया, "महाराज! सुखपूर्वक धँदिया बिज्या मखुला" धका न्यन।

जुजुं धाल—"आचार्यपिं! छु सुखपूर्वक न्हाबई धका! म्हिग चानें जि भिंखुगू तद्धंगु म्हगसे खना। व म्हगसे म्हंसेंनिसें जितः

त्रास जुल। थ्व म्हगसे म्हंगुलिं जितः छु ज्वीतिनि थें! थुगु वारे छलपोलपिसं छुं खँ कना बिज्याहुँ!"

"महाराज! म्हगसे म्हंगु खँ निं कना बिज्याहुँ, अले जिमिसं थकिया खँ कने।"

पुरोहिततय् खँ न्यनाः जुजुं म्हगसे खंगु खँ ब्याक कन। जुजुया खँ न्यना पुरोहितपिसं लाहा बोबोस्यात।

"आचार्यपिं! छाय् लाहा बोबोस्यानागु? थ्व म्हगसेम्हंगुलिं जितः छुं विघ्नज्वीगु दुलाकि छु?"

"महाराज! म्हगसेम्हंगु ला साव हे मखि। राज्य हानि, जीवन हानि तथा धन हानि धयागु थ्व स्वता हानि मध्ये छता हानि मज्वी मखु।"

"आचार्यपिं! थुकि बचेज्वीगु उपाय छुं मदुला?"

"महाराज! खः ला थ्व स्वप्नया फल साव कडा, तथापि छपिनि लागी जिमिसं थुकिया उपाय अवश्य याय्। अकि थुकिया उपाय दु हे धाय्माः। छलपोलया लागी जिमिसं थुलि हे मयाःसा, जिमिसं शास्त्र पढे याना तयागु छु ज्या लगे जुल?"

"अय्जूसा छुयाय् मालले?"

"महाराज! प्यंगू वस्तुया यज्ञ याय् मालः।"

"ज्यू, आचार्यपिं! यांना बिज्याहुँ। जिगु प्राण छलपोलपिनि लाहाती। न्हाकथं यानां नं जितः थ्व भयं मुक्त याना बिज्याहुँ।"

"फीत नं धन्त दई, जुजु नं खुशी जुई, नय्गु त्वनेगु नं यक्को

दई" धका मंती तया: ब्रह्मूतसं, "महाराज, चिन्तित जुया विज्याय् मो" धका जुजुयात आश्वासन बिया: इपिं लाय्कुलिं प्याहाँ वन। नगरं पिने इमिसं छथाय् यज्ञकुण्ड दय्कल। आपालं प्यप्पांचूपिं हया: यज्ञकुण्डया थासे चिनातल। आपालं पक्षीत काय्के छ्वत। "थ्वथ्वमा:, थ्वथ्वमा:" धा:धां ब्रह्मूत लाय्कुली धुवांधु वन।

उकी मध्ये राजपुरोहितया शिष्य छम्ह दु। व साव विद्वान तथा सत्यवादी धर्मवादी स्पष्टवादी। वं थ:म्ह गुरुयाके थथे न्यन—

"भो गुरु! छलपोलं जित: स्वंगुलिं वेद स्यनाबिल। उकी जिं गन हे प्राणीहिंसा याना: सुयातं भिनि वा जी धयात:गु मखना। तर छलपोलपिसं धा:सा जुजुयात यज्ञ याय्मा: धका धयाविज्यात, थ्व गथेल्या?" (आचरिय! तुम्हेहि मयं तयो वेदे उग्गण्हापिता, ननु तेसं एकं मारेत्वा एकस्स सोत्थि कम्मस्स करणत्ताम नत्थी'ति?)

"हे तात, थथे याकुसा धका झीत नं धन दई, नय्-त्वनेगु नं यक्को दई। छ: ला जुजुया धुकू रक्षा याइम्ह थें धका च्वं।" "तात! इमिना उपायेन अम्हाकं बहुं धनं उप्पज्जिस्सति, त्वं पन रञ्ञो धनं रक्खितु कामो मञ्ञसी ति।"

"भो गुरु, आमथे जूसा, आम ज्या जित: प्रसन्न मजू। छलपोलं स्वया मार्थे याना बिज्याहुँ। छलपोलयाथाय् च्वनाया जित: छुं प्रयोजन मदु" धया: माणवक, चाह्युह्युं राज्योद्याने वन।

उखुनुया हे दिने बोधिसत्व नं, "थौं जि नगरपाखे वन धा:सा

बन्धने च्वंपिं प्राणीपिंत उद्धार यायफई" धयागु सीका आकशं च्वया बनारसे जुजुया राज्योद्याने वना लोहँ छगले सुवर्णमूर्ति थें फेतुना बिज्यात। माणवक बोधिसत्वया न्होने वन। न्होने वनाः वन्दना याना छखेपाखे फेतुना वसपोलसिं कुशल-क्षेम खँ ल्हात। बोधिसत्वं मधुरतापूर्वक कुशलक्षम खँ ल्हाना थथे न्यनः—

"माणवक! थनयाम्ह जुजुं बांलाक राज्य याःला?"

"भन्ते! जुजु ला धार्मिक हे जू। किन्तु पुरोहिततय्सं वसपोलयात भति मखुगु लँप्वो थंकाच्वन। जजुं भिखुगू म्हगसे म्हन। व खँ जुजुं पुरोहिततय्त कन। इमिसं म्हगसेया कुफल मदय्का छ्वयत प्राणीहिंसा याना 'यज्ञ याय्माः' धका घोर यज्ञ यायत सनाच्वन। छलपोलथें जापिं ऋषिमुनिपिसं जुजुया म्हगसेया फंल कना, भयभीत जुया च्वंपिं उलिमछि अशरण प्राणीपिंत मुक्त याना बिज्याय् मोला?"

"माणवक! जिं जुजुयात बांलाक म्हमस्यू। जुजुं नं जितः म्हमस्यू। यदि जुजु थन वयाः स्वप्नया खँ जिके न्यंसा, अवश्यनं जिं उकिया फलाफल यथार्थ कनावी।"

"अथे जूसा भन्ते! जिं जुजुयात ब्वना हये। छलपोल पलख थनसं च्वना बिज्याहुँ" धयाः माणवक जुजुयाथाय् वनाः थथे धालः—

"महाराज! आकशे ब्वयेफुम्ह तपस्वी छम्ह छलपोलया उमाने वयाच्वन। वसपोलं छपिसं खना बिज्यागु म्हगसेया अर्थ (=फल) कने धका धाल।"

माणवकया खँ न्यनाः जुजु उघरिमे हे लावालस्करत मुना उमाने वन। जुजुं बोधिसत्वयात वन्दना यानाः थथे धालः—

"भन्ते! छलपोलं जिं खनागु म्हगसेया अर्थ स्यूला?"

"स्यू, महाराज!"

"अथे जूसा आज्ञा दयका बिज्याहुँ।"

"ज्यू महाराज! जिं कने, किन्तु न्हापां छलपोलं खना बिज्यागु म्हगसेया खँ निं जितः कना बिज्याहुँ"

"हवस भन्ते!" धया जुजुं थःम्हं खंगु म्हगसेया खँ व्याक्क कँसे न्हापां थथे धालः—

"उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कंसो सिगालि च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाक चन्दनं
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति
काकं सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकानं भया हि।"

[वृषभ, सिमा, सा, डोहँ, सल, कँय्, धोँचा, धपः, पुखु, मबुगु, चन्दन, तूंवा ड्वे जई, लोहँ च्वीक यंकई, व्यांतसें हाकुपिं ताहा नई, राजहंसत कोतय् ल्यू ल्यू जुई, चोले खना पैत ग्याई।]

थुलि धयाः जजुं छगू छगू स्वप्नया खँ झोलं कँसे थथे धालः—

(१) भन्ते! छगूगु स्वप्न थथे खना—प्यम्ह हाकुपिं वृषभत स्वायु धका प्यखेधिखें लायकुया आंगने मूं वल। 'वृषभ युद्ध स्वयु'

धका मनूत नं मूं वल। वृषभत ल्वाय् थें ल्वाय् थें सना नाद याना, गर्ज जुया, मल्वासे ल्याहाँ वन। थ्व प्रथम खनागु स्वप्न खः। थुकिया छु फल जुई ?"

महाराज! थ्व स्वप्नया फल न छपिनि पालाय् दई, न जिगु पालाय् दई। किन्तु भविष्ये अधार्मिक तथा कपटि जुजुपिनि पालाय् व अधार्मिक मनूतय् पालाय् दई। भविष्ये लोक हिला वनि। उगु वखते धर्म म्हः जुई, अधर्म अपो जुई। लोकया अवनति जुई। वा वांलाक वई मखु। सुपांय् चक्कना वनि। वामा आदि सुखु गना वनि। दुर्भिक्ष जुई। उजागु समये, प्यखेधिखें वा वई थें च्वंक सुपांय् त्वप्पु वई। मिस्तसें पानाःतगु 'वा' दुने ढुकाई। छें-छिं दनेत ज्याभः ज्वना ज्यामित प्याहाँ वनीगु वखते गुलि तस्सकं वा वई थें च्वंक द्य न्याई, विजुलि चमके जुई, परन्तु ल्वाय् धका वोपि वृषभत ल्याहाँ वं थें, सुपाय् व्याक चक्कना वना वा वई मखु। महाराज! थ्व थुकिया फल खः। छलपोलयात थुकि छुं विघ्न ज्वीमखु। थ्व गुगु स्वप्न छपिसं खंगु खः, व भविष्य सम्बन्धी खः। पुरोहिततय्सं धाःगु खँ केवल थःगु जीविकाया लागी धाःगु खः।

थुगु प्रकारं प्रथम स्वप्नया अर्थ कनाः वोधिसत्वं, 'निगूगु स्वप्नया खँ कना विज्याहुँ' धका धाल। जुजुं कन।

(२) भन्ते! निगूगु स्वप्न थथेः—चिचिमागु सिमा व सिमाचात पृथ्वीं प्याहाँ वयाः क्वलाछि अथवा कुच्छिति थाहाँ मवँनिवं हे स्वां हल, फल सल। थुकिया छु फल जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं लोकया अवनति ज्वीवले, मनूतय् आयु म्हः ज्वीवले दई। अनागते सत्वपिनि राग वढे जुई। वैश मगावं हे मिसामचात मिजंतलिसे स्यनि। मिजंतलिसे स्यनातिनि मृतुनी जुई। गर्भिणी जुयाः काय् म्हायूपिं यक्व दयूकई। चिचिमागु सिमात बुया वय् थें व मिसात ऋतुनी जुई। खां व फल सय् थें इमि मचा-खाचात जुई। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। स्वंगूगु स्वप्नया खँ कना विज्याहुँ।

(३) भन्ते ! उखुनु हे वूम्ह साचिया दुरू थुसातसें त्वन। थ्व स्वंगूगु स्वप्न खः। थुकिया छु फल जुई।

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते थकालिपिन्त आदर सत्कार यायगु तोता हइगु वखते दई। अनागते मनूत मां-बौ व ससमा-ससबौपिं खना लज्या चाई मखु। थःथःम्हं तुं कुटुम्ब पाले याई। थकालिपिंत यःसा नयगु-त्वनेगु भतिचा विई, मयःसा विई मखु। वृद्धजनपिं अनाथ ज्वी, पराधीन ज्वी। उखुनु हे वूम्ह साचिया दुरू थुसातसें त्वं थें, वृद्धतसें मचातय् चाकरी याना जीविका याना च्वनेमालि। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। प्यंगूगु स्वप्नया खँ कना विज्याहुँ।

(४) भन्ते ! सालेफुपिं, कुब्वी फुपिं, दछिकपिं डोहँतय्त, युग परम्पराय् ज्वते मयासे, ल्याय्म्हपिं डोहँतय्त ज्वते यात। इमिसं धुर साले मफया अर्थे दना च्वन। गाडा मन्हात। थ्व प्यंगूगु स्वप्न खः। थुकिया छु फल जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते, अधार्मिक जुजुपिं ज्वी बले खने दई। अनागते अधार्मिक व कपटि जुजुपिसं; पण्डितपिं, परम्परानिसें चले जुया वोपिं, ज्या-खँ सफल याय् गुली सामर्थ्य, दुपिं, बुद्धिवान्पिंत यश (=राजपद) बी मखु। धर्मसभाय् तथा न्यायालये पण्डितपिं, व्यवहार कुशलपिं तथा वृद्धपिं थमा-ह्यापिन्त तई मखु। किन्तु थुकिया विपरीत ज्याय्म्ह ज्याय्म्ह-तय्त यश बिई। उजापिंत हे जक न्यायालये तई। इमिसं राजकार्य व योग्यायोग्य बांलाक सीके मफया: थःगु यश रक्षायाय् फई मखु। न राजकार्य निपुण ज्वीक याय् फई। निपुण ज्वीक ज्या-खँ याय् मफया इमिसं ज्या-खँ तोती। वृद्धपिसं नं यश प्राप्त मजूगुलिं ज्या-खँ बांलाक याय् फुसां, "छु यायत थुपिं, झीपिं पिनेयापिं ज्वी हे धुंकल, दुनेयापिं तरुणतसें हे याई मखा" धका परे जूगु ज्या-खँ याई मखु। थुगु प्रकारं जुजुपिनि सर्वत्र हानि जुई। धुर साले मफुपिं डोहँया मचातयत धुरे जोतेया: थें व धुर सालिपिं तद्धिकपिं डोहँतयत युग परम्पराय् जोते मया:गु थें ज्वोतिनि। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। न्यागूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(५) भन्ते ! निप्वा: म्हुतु दुम्ह सल छम्ह खना। वयात निखेरनं डाना बिया च्वन। वं निप्वालं म्हुतुं नल। थ्व न्यागूगु स्वप्न ख:। थुकिया छु फल जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते अधार्मिक जुजुपिनि पालाय दई। अनागते अधार्मिक मूर्ख जुजुपिसं, अधर्मी व लोभी--

पित न्यायाधीश याई। पाप व पुण्यया भेद मस्यूपिं मुर्खतसें सभाय् च्वना न्याय याई। इमिसं वादी, प्रतिवादी निखलसिकें धूस नई। मानो निप्वाः न्हुतु दुम्ह सलं निख्यरनं डाना नया च्वंथें। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। खुगूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(६) भन्ते ! मनूतसें दोछि मू वंगु लुँया धमा छपा सफाज्वीक सिला हयाः, छम्ह बुढ़ाम्ह धोँचित, 'थुकी चोफा" धका तया बिल। वं उकी चोफात। थ्व खुगूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते दई। अनागते अधर्मी व वेजाति जुजुपिसं, जाति सम्पन्नपिं कुलपुत्रपिनि उपरे शंका याना इमित यश वी मखु। अकुलीनपिं वृद्धि याई। थुगु प्रकारं महान कुलयापिं दुर्गति (=विनाश) प्राप्त जुई व नीचकुलयापिं ऐश्वर्य प्राप्त जुई। महानकुलयापिसं जीविका याय् मफया, "थुमिगु आश्रय कयाः जीविका याय्माल" धका अकुलीनपिंत थः म्हाय् मस्त बिई। थुगुरूपं बुढ़ाम्ह धोँचां लुँया धमाय् चोफाः थें, कुलीनपिं म्हाय्मस्त अकुलीन पुरुषपिंलिसे च्वनि। थुकिया कारणं नं छपिंत छुं हानि ज्वीगु मदु। न्हय्गूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(७) भन्ते ! छम्ह मनूनं खिप निला तुती तःले तल। व फेतुना च्वंगु कोपुया तःले बुढ़ीम्ह धोँचा छम्ह च्वनाच्वन। वं व मनूनं निलातःगु खिप ज्याक नल। थ्व न्हय्गूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते दई। अनागते मिस्त, पुरुषलोभी—अयूला लोभी—अलंकारलोभी—बजार चाह्यू वने-गुली लोभी—लौकिक वस्तु लोभी व दुःशील दुराचारी ज्वी। भाःतपिसं बुँ-ज्या याना, सा लहिना थाकुक्क कमेयानातःगु धन कयाः, ल्यवलिसे अयूला-ध्वँ त्वना, माला—गन्ध—विलेपन याना मजायाना जुई। छें दुने मयासें मगाःगु ज्या दुसां वास्ता-किस्ता तई मखु। छेँया छचाब्यरं दुगु पक्खाले च्वना जूसां, मेमेगु होप्वाले च्वना जूसां ल्यवयात स्वया जुई। 'कन्हे पीत माः' धका ल्यंकातःगु वा-पुसा स्मेतं कयाः, काति, जा, महि इत्यादि दयका नया त्वना फुकी। कोपुया तःले च्वंम्ह बुढ़ीम्ह धोँचां, निला निला तुतीतःले तःगु खिप नः थें। थुकिया कारणं नं छपित छुं हानि ज्वीगु मदु। च्यागूगु स्वप्नया खँ कना विज्याहुँ।

(८) भन्ते ! राजद्वारे आपालं प्वं-घःया दथ्वी जाःगु घः छगः खना। अन प्यतावर्णयापि मनूतसें, प्यंगू दिशां व प्यंगू अनुदिशां लः ल्हाया हया जाःगुघले प्वंकल। प्वं-घले थथेक्क हे सोपि मदु। थ्व च्यागूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते दई। अनागते लोकया अवनति ज्वी। राष्ट्र सारहीन जुई। जुजुपिं दुर्गत कृपण ज्वी। गुम्ह ऐश्वर्यशाली खः वया धुकुती केवल छगू लाख दां दई। थुगु प्रकारं दुर्गत जुयाः इमिसं सकल जनपदे च्वंपिन्त थःपिनिगु ज्या याकी। पीडित मनूतसें थःगु ज्या-खँ तोता जुजुया ज्या सना जुई। पूर्व अन्न (=आषाढ़या वा) अपर अन्न (=श्रावणया वा)

पिई। पाः च्वनी, ल्ई, डाँइ याई, ल्हेकई। तूव्वीं तू पिई, यन्त्र दयकै, यन्त्र चले याई, चाकु आदि दयकै। उगु उगु थासे सःगु पूर्व-अन्न अपर-अन्न हया जुजुया भखारो जायकई। थःगु छेँच्वंगु फुसुछु भखारी सोपिं सुं दई मखु। ध्वं-धः मसोसे जाःगु चले जक भयबीक लः तःगु थें ज्वी। थुकिया कारणं नं छपिंत छुं हानि ज्वीगु मदु। गुंगूगु स्वप्नया खँ कना विज्याहुँ।

(६) भन्ते! न्याताजि पलेस्वांनं भरिपूर्णगु गम्भीरगु सकभनं मोल्हीत थाय् (=तीर्थ) दुगु पुखु छगू खना। अन निपांचूपिं प्यपांचूपिं वयाः, छचाख्यरं च्वना लः त्वन। पुखुया दथ्वी गांवंथाय् धाःसा लः वुलुस्से च्वं, निपां चूपिं व प्यपांचूपिं वया लः त्वंथाय् धाःसा लः शुद्ध यक्कुसे च्वं। थ्व गंगूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई?

महाराज! थुकिया फल नं अनागते दई। अनागते जुजुंप अधर्मी ज्वी। पक्षपात पूर्वक राज्य याई। धर्मानुसार न्यायनिसाव याःगु खने दई मखु। घूस जक नईपिं जुई। मेपिनि लोभ याइपिं जुई। राष्ट्रवासीपिनि प्रति क्षान्ती, मैत्री, दया धयागु छुं दई मखु। निर्दयी तथा कठोरपिं ज्वी। तू-यंत्रेःतूया मिखा पेलेयाय् थें मनूतयत पेले याई। नाना प्रकारया भंसार (=टैक्स) लगे याई। नाना प्रकारया भंसारं पीडित जूपिं नागरिकतयसं छुं हे भंसार पुले फई मखु। ग्राम, निगम तोताः इपिं सीमान्त पाखे च्वं वनी। मध्यम जनपद (=युक्त प्रान्त) शून्य जुई। सीमान्त पाखे धन वास जुई। पुखुया दथ्वी च्वंगु लः वुलु, सिथे च्वंगु लः यक्कु

थें। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। मिछगूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(१०) भन्ते! छगः हे थले थुयातःगु जा स्वताजि जुल। मानो भाग थया, अलग अलग याना स्वताप्रकारं थुयातःगु थें। छगू भाग जा वू हे मवु, छगूभाग जा स्योथा, छगू भाग जा बांलाक बु। थ्व मिछगूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई?

महाराज! थुकिया नं फल अनागते दई। अनागते जुजुपिं अधर्मी जुई। जुजु अधर्मी जुल धायव राज-कर्मचारीपिं, ब्राह्मण-गृहस्थीपिं, निगम जनपदयापिं, श्रमण-ब्राह्मणपिं सहित सकल मनूत अधर्मी ज्वी। अले इमि रक्षक देवता, बलिग्राहक देवता, वृक्षदेवता तथा आकाशेच्वंपिं देवता आदि सकल देवतापिं अधर्मी ज्वी। अधर्मी जुजया राज्ये विषम, छाःगु फय् वई। उकिं आकाशे च्वंगु विमान कम्पित ज्वी, विमान कम्पित जुल धायवं देवतापिं तंचाई अले वा वई मखु। वा वोसां सकल राष्ट्रे छकोलनं वई मखु। बुँज्या यायत उपकारी ज्वी मखु। थुगु हे प्रकारं राष्ट्रे, जनपदे, गामे तथा डहेँ, पुखुली नं छकोतलं वा वई मखु। डहँया च्वे पाखे वा वोसा क्वे पाखे वा वई मखु। क्वे पाखे वा वोसा च्वे पाखे वई मखु। छगू भागे वा अपो जुया वा स्यनी। मेगु भागे वा मगाना वा स्यनी। हानं मेगु भागे वा बांलाक वया वा सफरे जुई। थुगु प्रकारं छम्ह हे जुजुया राज्ये स्वताप्रकारं वा सई। मानो छगः थले च्वंगु स्वताजि जा थें। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं भय मदु। मिछगूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(११) भन्ते ! छगू लाख मू वंगु श्रीखण्डया सार, धोगिगु ध्याचना:लिसे हिला काल। थ्व मिछागूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते शाक्यमुनि बुद्धया शासन फुनावनी वले दई। अनागते प्रत्यय (=वस्तु) लोभी, निर्लज्जी भिक्षुपिं आपा दई। इमिसं, गुगु उपदेश भगवान् बुद्धं 'वस्तु-लोभ मदय्-केमा:' धका कनात:गु खः व हे उपदेशयात चीवरादि वस्तुया आशा कया: मेपिंत कनि। प्रत्ययया आशा मकासे संसारं उत्तीर्ण ज्वोगु लक्ष कया, निर्वाण न्ह्योने तया: धर्मोपदेश याय् फईमखु। "जिगु उपदेश व मधुर स्वर न्यना: मनूतसें जित: चीवरादि दान बिई अथवा दान बीगु इच्छा याई" धयागु आशा तया: धर्मोपदेश याई। हानं गुलि भिक्षुपिसं दोवाते अथवा राजद्वारे अथवा मेमेगु थासे न्यना: कार्षापण* अर्धपाद,* मासक* व रूपी* आदिया कारणे धर्मोपदेश याई। थुगु प्रकारं भिक्षुपिसं, निर्वाण उद्देश्य याना कनात:गु धर्मयात, चतुप्रत्यय व मूल्यया कारणे उपदेश याई। मानो छगू लाख वंगु चन्दनसार, धोगिगु ध्याचना:लिसे हिलाकाः थें। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वोगु मदु। मिनि-गूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(१२) भन्ते ! फुसुळुगु लौका (=टुंबा) खुसी दुबिल। थुकिया फल छुजुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते अधर्मी जुजुपिनि पालाय्

* बुद्ध-समयया दींया प्रभेद।

लोके परिवर्तन जुया: वईबले दई। उगु समये जुजुपिसं कुलीन कुलपुत्रपित यश बीमखु। अकुलीनपिन्त जक यश बिई। इपिं (=अकुलीनपिं) ऐश्वर्यशाली ज्वी। थुपिं (=कुलीनपिं) दरिद्र ज्वी। जुजुया न्होने, राजद्वारे, अमात्यपिनि न्होने व न्यायालये नं फुसुलुगु टुम्वा लखे दुबी थें इमिगु हे खँ स्थीर, निश्चल, सुप्रतिष्ठित जुई। संघ सभाय् नं, संघपिनि ज्या याय्थाय् नं, गणपिनि ज्या याय्थाय् नं, पात्र चीवर परिवेणादि सम्बन्धे व न्याय याय् थाय् नं दुःशील पापकारीपिनि हे जक वचन कल्याण भालपाः काई। लज्ज्यावान् भिक्षुपिनि वचन कल्याणकारी भालपाई मखु। थुगु प्रकारं सकबनं फुसुलुगु टुम्वा डुबे जूथें जुई। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। किं स्वंगूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(१३) भन्ते! कोथापाय् कुगु तःफिगु लोहँ छगः दोंगा थें लखे च्वीके यंकल। थुकिया फल छु जुई?

महाराज! थुकिया फल नं उजागु हे समये दई। उगु बखते अधर्मी जुजुपिसं अकुलीनपिंत यश बिई। थुपिं ऐश्वर्यशाली ज्वी। कुलीनपिं दरिद्र ज्वी। थुमिगु प्रति सुनां नं गौरव तई मखु। इमि (=अकुलीनपिं) प्रति जक गौरव तई। जुजुया न्होने, अमात्यपिनि न्होने तथा न्यायालये, न्याय याय्गुली सामर्थ्य दुपिं, तःफिगु लोहँ थें जापिं कुलपुत्रपिनि खँयात प्रमाण माने याना प्रतिष्ठित याई मखु। थुमिसं छुं धाल कि इमिसं 'छ्व धया च्वनागु ल्या?' धका लाय् जक बुई। भिक्षुपिनि सभाय् नं च्वे कनागु ब्याक्क

थासे, शिक्षाकामी शीलवान् भिक्षपिंत गौरव, मान, आदर तई मखु। न थुमि खँयात प्रमाण माने याई। मानो तःफिगु लोहँयात च्वीक यंकः थें ज्वी। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। भिंच्यंगूगु स्वप्नया खें कना बिज्याहुँ।

(१४) भन्ते! कस्तिहा पाय्धिकःपिं च्यांतसें ततःधिकःपिं कालसर्पतयूत वेगं लित्तुलिनाः, पलेस्वांथा दं बाकुथले थें बाकुथला वल। थुकिया फल छु जुई?

महाराज! थुकिया फल नं लोकया अवनति जुया वनीगु वखते दई। व वेलस मनूत असाद्धे रागी ज्वी। क्लेशया वशे च्वनीपिं जुयाः ल्यासे ल्यासेपिं थः मिसाया वशे च्वनी। छेँ च्वंपिं दास कर्मचारी, सा-मे आदि व छुं-वह व्याक्क इमि हे अधीनें ज्वी। 'फलानागु लुँ-वह अथवा मोती आदि गन दु' धका भाःत-म्हस्यां न्यनी वले, "न्हाथाय् दुसां छन्त छायूमाल? जिगु छेँ थुगु दु थुगु मदु धका सीक वइम्ह जुलका छ मखुला?" धया अनेक प्रकारं बोबियाः, वचनरूपी बाणं सुया, नोकर-चाकरपिन्त थें थःगु वशे तई। मानो कस्तिहा पाय्धिकःपिं च्यांचिया मचातय-सं, घोर विष दुपिं कालसर्पयात नुना छो थें ज्वीतिनि। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं भय मदु। भिंच्यागूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(१५) भन्ते! कञ्चन वर्णया कारणं 'सुवण हंस' धायूका च्वंपिं सुवर्णहंसतसें भिगू असद्धमं युक्तपिं, गामे नसा मावना च्वंपिं कोतयूत चाःवयेका च्वन। व्व भिंच्यागूगु स्वप्न खः। थुकिया छु फल जुई?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते दुर्बल जुजुया पालाय् दई। अनागते जुजुपिं हस्ति आदि शिल्पे दक्ष ज्वीमखु। युद्ध याय्गुली विशारद ज्वी मखु। थःगु राज्ये विपद परे ज्वीगु आशंका जुजुपिसं समान जातियापिं कुलपुत्रपिंत ऐश्वर्य मब्युसे, थः तुतीक्वे च्वनीपिं नौ व स्वीकातयूत ऐश्वर्य बिई। जाति गोत्र सम्पन्नपिं कुलपुत्रपिसं, राजकुले प्रतिष्ठा मदयाः जीविका याय् मफया, ऐश्वर्ये च्वनाच्वंपिं जाति गोत्र हीनपिं अकुलीनपिनि सेवा याई। सुवर्ण हंसतसं कोतयूत चाःउयेका च्वंगुथें ज्वीतिनि। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं भय मदु। मिखुमूगु स्वप्नया खँ कना बिज्याहुँ।

(१६) भन्ते ! न्हापा न्हापा धुँनं चोलेतयूत नल। तर जिं चोलेतयूसं धुँयात लित्तु लिना 'मुरू मुरू' याना नःगु खना। मेपिं दुगु फैत, चोलेचां धुँयात नःगु खनाः ग्याना वीसेवनाः, ख्वात्तुगु म्हाःले द्वाहाँ वना सुला च्वन। थ्व मिखमूगु स्वप्न खः। थुकिया फल छु जुई ?

महाराज ! थुकिया फल नं अनागते अधर्मी जुजुपिनि पालाय् दई। उगु समये अकुलीनपिं राजपुरुषपिं ऐश्वर्यशाली ज्वी। कुलीन मनुष्यपिं अप्रसिद्ध व दरिद्र ज्वी। राजपुरुषपिसं जुजुयात खँ न्यंका विश्वासी याना तई। न्यायालय आदि स्थाने नं थःगु शक्ति बलाका तई। कुलीन मनूतय् परम्परानिसें चले जुया वया च्वंगु दुँ-बालि वस्तु आदि च्याक्क 'जिमिगु खः' धकाः अभियोग यानाः ल्वापु पिकाई। वस्तुया धनी कुलीनपिं वया, "थ्व छिमिगु

मखु, जिमिगु खः" धका न्यायालये वयाः वाद-विवाद याइगु वखते वेटया कथिं दायकाः, कक्कुतिना पिंतिके ह्यायाः— "छिमिसं थःगु प्रमाण मस्यूला ? वरो जिपिंलिसे ल्वा वईपिं ; थथें जुजुयात धया लाहा तुति त्वालहाका वीला ?" धका कयाई। इपिं नं थुपिं खना ग्यानाः "कथादिसँ छिकिपिनि हे खः" धया थःगु वस्तु तोता भयभीत जुया छँ ल्याहां वनी। पापी भिक्षुपिसं नं शीलवान् भिक्षुपिंत मनेवत्थें हायकई, सास्ति याई। शीलवान् भिक्षुपिंत गन नं च्वनेथाय् दईमखु। इपिं जंगले वनाः खवात्तगु भाःले द्वाहां वना च्वनी। थुगु प्रकारं हीन जातिपिनि द्वारा व पापी भिक्षुपिनि द्वारा पीडित ज्वीका च्वनीपिं कुलपुत्रपिं व शिक्षाकामी भिक्षुपिं ; चोलेचिया भयं धुँ भालु ईत्यादि प्राणीत विसीवं थें विसे वनी। थुकिया कारणं नं छलपोलयात छुं हानि ज्वीगु मदु। थ्व व्याक्क स्वप्न अनागत सम्बन्धी खः।

महाराज ! पुरोहित ब्रह्मूतसें छलपोलयात गुगु हिंसा याय्माःगु 'यज्ञ याय्माः' धका धाल व केवल "आपालं धन दई" धयागु आशां व थःगु जीवनोपायया कारणं हे जक अथे धाःगु खः। धात्थ ज्ञानं बिचाःयानाः धाःगु मखु। न छलपोलया उपरे स्नेह तया हे धाःगु खः। थ्व स्वप्नया फल व्याक्क अःख। थुकिया फल आः दइगु मखु। यज्ञादि हिंसाकर्म याय्माःगु मदु। छाय् धाःसा - थ्व व्याक्क स्वप्नया फल लोक परिवर्तन जुयावइगु वखते, अकारणयात कारण, कारणयात अकारण, अभूतयात भूत, भूतयात (=सत्ययात) अभूत (=असत्य) धका धाइगु समये

दई। हानं अलज्जीपिं यक्व दया लज्जीपिं म्हः जुया वइगु समये दई। वर्तमाने न छलपोलया समये, न जिगु समये, न थ्व मनुष्य-युगे थुकिया फल दई। अर्कि महाराज! गुगु छपिसं स्वप्नया दोष मदयका छ्यू धका यज्ञ-कर्म यायूत सना बिज्याःगु खः व ज्या मन अःख जुल। व ज्या याना बिज्याय् मते। सुं प्राणीया प्राण कया सुयातं सुख शान्ति ज्वीमखु। स्वप्नया कारणं छलपोलयात छुं हे विघ्न-बाधा ज्वीमखु।

थुगु प्रकारं बोधिसत्वं जुजुयात आश्वासन बिया बन्धने च्वंपिं प्राणीपिंत मुक्त याना:, आकाशे च्वना:, "महाराज! आवंलि पुरोहिततय् खँ न्यना हिंसाकर्म याना यज्ञकर्म याना बिज्याय् मते" धका धर्मोपदेश यात। थुलि याना: जुजुयात न्यागू शीले प्रतिष्ठित याना: बोधिसत्व आकाशमार्ग तुं थः च्वनेथाय् ल्याहाँ बिज्यात।

जुजु नं वसपोलया उपदेशे च्वना:, दानादि पुण्यकर्म याना:, यथाकर्म परलोक वन।

थुकथं समन्तभद्रं कोशल नरेशयात झिखुगू महास्वप्नया परिणाम खँ कना:, स्वप्नया बारे छुं हे भय कायमा:गु मदु धका शान्त्वना बिया:, मरण-भयं ग्यानाच्वंपिं दक अशरण प्राणीपिंत अभयदान बीका, देश छगूलि शान्तिया फय् वयूका:, यज्ञया ज्या व्याकूक तोतका:, वर्तमान् धटनालिसे अतीतया खँ स्वाना:; उगु समये जुजु जुयाच्वंम्ह आःयाम्ह आनन्द खः, माणवक सारिपुत्र खः तथा तपस्वी जुया च्वंम्ह जि हे खः धका उपदेशमाला सिधयूका बिज्यात। भगवानया खँ न्यना सकसितं आनन्द प्राप्त जल।

॥ सिद्धिरस्तु ॥

अनुवादकया सफू

900

गृही-विनय (द्वितीयावृत्ति)			१
धम्मपद (द्वितीयावृत्ति)	।७०	सजिल्द	१।४०
कर्मविभाग	...	...	।२४
आर्यसत्य	...	...	।१६
त्रिरत्न वन्दना (तृतीयावृत्ति)		...	।२४
धम्मपदट्ठकथा	३।)	सजिल्द	४।)
ज्ञानमाला	(चतुर्थावृत्ति)		।७५
पाठ्यसूत्र	...	...	।३६
बुद्ध-जीवनी	...	...	१)
धर्म व विनय	...	...	।३६
जातकमाला भाग—१		...	।५०
जातकमाला भाग—२		...	।७५
अग्रश्रावक	...	...	।२०
महास्वप्न जातक	...	...	।२५

सफू दईगु थाय्—

पद्मगर्भ चैत्यविहार, बुटौल बजार ।
प्रधान देन्टल हाल, असन्टोल, पाल्पातान्सेन ।
श्रीघः विहार, नःघटोल, कान्तिपुर, नेपाल ।
ज्ञानमन्दीर पुस्तक विक्रेता, बुद्धसडक, कान्तिपुर, ने
यंमंगल विहार, ललितपुर, नेपाल ।